

مدل پایش

قانون انتشار و دسترسی آزاد به

اطلاعات در وبگاه‌های نهادهای عمومی

ج. ۱.۱.۱.

مرکز پژوهش
سیاست‌های فضای مجازی
دانشگاه تهران

دبیرخانه
کمیسیون انتشار و
دسترسی آزاد به اطلاعات

**مدل پایش قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در وبگاه‌های
موسسات عمومی ج.ا.ا.**

شهریور ۱۳۹۵

**© دبیرخانه کمیسیون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات
مرکز پژوهش سیاست‌های فضای مجازی دانشگاه تهران**

همه حقوق محفوظ است. بدون مجوز کتبی مرکز فوق نمی‌توان هیچ بخشی از
این متن را چاپ یا تولید مجدد کرد یا در هر شکلی یا توسط هر وسیله
الکترونیکی، مکانیکی یا دیگر ابزارها که تا کنون شناخته شده و یا در آینده اختراع
خواهد شد، از جمله فتوکپی و ضبط یا برای ذخیره در سیستم‌های اطلاعاتی یا
بازیابی مورد استفاده قرار داد.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۵
مدل مفهومی پایش دسترسی آزاد به اطلاعات در فضای وب	۹
مفاهیم انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات.....	۱۱
مؤلفه‌های ویگاهی دسترسی به اطلاعات.....	۱۶
ترکیب‌بندی مؤلفه‌ها.....	۱۸
مدل کاربردی پایش (سطح عمومی و سطح اختصاصی).....	۲۲
مدل کاربردی پایش عمومی.....	۲۴
شاخص‌های و مقیاس‌های مدل کاربردی پایش عمومی	۲۴
مدل کاربردی پایش اختصاصی	۲۸
شاخص‌ها و مقیاس‌های مدل کاربردی پایش اختصاصی	۲۸
روش پایش و مراحل و پیامدهای پایش (رتبه‌بندی، اصلاح روندها و فرایندها).....	۴۱
روش پایش.....	۴۱
پیامدهای پایش	۴۲
۱. رتبه‌بندی عمومی و تخصصی	۴۲
۲. عیب‌یابی (تشخیص)	۴۲
۳. گزارش‌گیری تحلیلی	۴۳
۴. مشاوره و توصیه تخصصی.....	۴۳
منابع	۴۵

مقدمه

هدف از نگارش متن حاضر، پیریزی طرحی منطقی برای پایش دسترسی آزاد به اطلاعات در وبگاه‌های سازمان‌ها و نهادهای عمومی در ایران است. بنابراین، در نگاه نخست این طرح بعد خاص دارد. ابتدا، مفهوم‌پردازی و عملیاتی‌سازی پایش دسترسی آزاد به اطلاعات بر اساس قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، مصوب مجلس شورای اسلامی و آئین‌نامه اجرائی مصوب هیئت دولت و سپس، ترکیب‌بندی ابعاد مختلف دسترسی‌پذیری در فضای وب که بر اساس رویکرد دوفضایی و لایه‌های فضای مجازی قابل فهم و اندازه‌گیری خواهد بود.

«قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» در تاریخ ششم بهمن سال ۱۳۸۷ مورد تصویب مجلس شورای اسلامی قرار گرفت و در چهارم بهمن ۱۳۸۸ جهت اجرا ابلاغ شد. آیین‌نامه اجرایی این قانون در ۲۱ آبان ۱۳۹۳ توسط هیأت وزیران تصویب شد.

این قانون که در ۲۳ ماده و هفت تبصره تصویب شده است، مفاهیم اساسی^۱ خود را چنین تعریف کرده است که مبنای تعاریف این طرح‌نامه نیز قرار می‌گیرند:

- **اطلاعات:** هر نوع داده که در اسناد مندرج باشد یا به صورت نرم‌افزاری ذخیره گردیده و یا با هر وسیله دیگری ضبط شده باشد.
- **اطلاعات شخصی:** اطلاعات فردی نظیر نام و نام‌خانوادگی، نشانی‌های محل سکونت و محل کار، وضعیت زندگی خانوادگی، عادت‌های فردی، ناراحتی‌های جسمی، شماره حساب بانکی و رمز عبور است.

^۱ ماده ۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات

- **اطلاعات عمومی:** اطلاعات غیر شخصی نظیر ضوابط و آیین‌نامه‌ها، آمار و ارقام ملی و رسمی، اسناد و مکاتبات اداری که از مصادیق مستثنیات فصل چهارم این قانون نباشد. این مستثنیات عبارتند از: اسرار دولتی، حمایت از حریم خصوصی، حمایت از سلامتی و اطلاعات تجاری، و سایر موارد که شامل امنیت و آسایش عمومی، پیشگیری از جرائم یا کشف آنها، بازداشت یا تعقیب مجرمان، ممیزی مالیات یا عوارض قانونی یا وصول آنها، و اعمال نظارت بر مهاجرت به کشور.
 - **مؤسسات عمومی:** سازمان‌ها و نهادهای وابسته به حکومت به معنای عام کلمه شامل تمام ارکان و اجزای آن که در مجموعه قوانین جمهوری اسلامی ایران آمده است.
 - **مؤسسات خصوصی:** از نظر این قانون، مؤسسه خصوصی شامل هر مؤسسه انتفاعی و غیرانتفاعی به استثنای مؤسسات عمومی است.
- بر اساس این قانون آزادی اطلاعات یعنی «هر شخص ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آن که قانون منع کرده باشد. استفاده از اطلاعات عمومی یا انتشار آنها تابع قوانین و مقررات مربوط خواهد بود»^۱ و «هر شخصی حق دارد از انتشار یا پخش اطلاعاتی که به وسیله او تهیه شده ولی در جریان آماده‌سازی آن برای انتشار تغییر یافته است جلوگیری کند، مشروط به آن که اطلاعات مزبور به سفارش دیگری تهیه نشده باشد که در این صورت تابع قرارداد بین آنها خواهد بود»^۲ و بر اساس آن «اجبار تهیه‌کنندگان و اشاعه‌دهندگان اطلاعات به افشای منابع اطلاعات خود ممنوع است مگر به حکم مقام صالح قضائی و البته این امر نافی مسؤولیت تهیه‌کنندگان و اشاعه‌دهندگان اطلاعات نمی باشد»^۳.

^۱ ماده ۲ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات

^۲ ماده ۳ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات

^۳ ماده ۴ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات

بر این اساس قانون ابعاد مختلف موضوع انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات را پوشش داده است که مبتنی بر این قانون می‌توان مبنای پایش یعنی مفاهیم اصلی، مؤلفه‌ها و همچنین شاخص‌های پایش را استخراج کرد.

از سوی دیگر باید نگاهی به مختصات فضای مجازی و امکانات این فضا در انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات داشته باشیم که چگونه این امر محقق شده است و یا می‌تواند محقق شود. بر این اساس دو بخش اصلی مدل پایش را باید در طراحی نظام پایش و همچنین انطباق نظام پایش با فضای وبی و مجازی دانست که در دو بخش آینده توضیح داده خواهد شد.

مدل پایش قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در وبگاه‌های مؤسسات عمومی می‌بایست مبتنی بر مفاهیم اصلی و ایده‌های اساسی مورد توجه قانون باشد. این مدل دارای پنج بخش اصلی است که عبارتند از:

- «مفاهیم و ایده‌های انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات»
- «مؤلفه‌های انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات»
- «شاخص‌های دسترسی آزاد به اطلاعات»
- «روش پایش، مراحل و پیامدهای پایش (رتبه‌بندی، اصلاح روندها و فرایندها)»

مدل مفهومی پایش دسترسی آزاد به اطلاعات در فضای وب

دسترس پذیری واژه ای عمومی و به کار رفته برای توضیح درجه ای است که یک سیستم عملاً به و سیله بیشترین افراد قابل استفاده است. این واژه نبایستی با واژه قابلیت استفاده^۱ که به معنی سادگی در به کار بردن امری توسط افراد مختلف است، اشتباه گرفته شود. دسترس پذیری رابطه مستقیمی با مقاصد عمومی دارد چرا که این واژه اشاره به دربرگیری حتی الامکان گسترده تر عموم مردم دارد (اینگرام، ۱۹۷۱).

$$Accessibility_i = \sum_j Opportunities_j \times f(C_{ij})$$

i = شاخص های

حوزه خاستگاه

f = شاخص های حوزه مقصد

$f(C_{ij})$ = تابع ارزش گردش تعمیم یافته

فرمول فوق مبین این واقعیت است که برای تعیین معیار دسترس پذیری یک سیستم، امکانات فنی خاستگاهی نیز بایستی مورد ملاحظه قرار گیرد. بنابراین، یک وبسایت را بایستی بر اساس موقعیت آن در گستره پهناورتر میزان توسعه یافتگی زمینه های اجتماعی کاربران، از نقطه نظر دسترس پذیری مورد دآوری قرار داد (محسنی آهوئی، ۱۳۸۶).

طراحان نرم افزارهای اینترنتی آموخته اند که یک سایت دسترس پذیر، مزایای بسیاری را برای همه بازدیدکنندگان فراهم می کند. دسترس پذیری سایت تنها شخص را در دسترسی به اطلاعات

¹ Usability

توانمند نمی‌سازد، بلکه یک سایت دسترس‌پذیر، محیط عمومی را به گونه‌ای آسان - کاربرتر برای انسان‌ها سامان می‌دهد. یک سایت دسترس‌پذیرتر، دارای سازماندهی بهتر، امکان چرخش بهتر در سایت و در نهایت یافتن اطلاعات است. به اضافه، استفاده از فناوری‌های جدید موثر در دسترس‌پذیری اینترنت، وب‌سایت‌ها را نیازمند بازطراحی و گسترش می‌نماید (ریک، ۲۰۰۶).

بر این اساس، توجه به زیر ساخت‌های گسترش یافته/ ناگسترده، به عنوان مسائل خاستگاهی عموم کاربران اهمیت بسیاری دارد. ممکن است گسترش چنین زیر ساخت‌هایی در حوزه وظایف سازمانی مالکین وب سایت یا مرتبط با سیاست‌ها و برنامه‌های عمومی تر دولت باشد.

از سوی دیگر، بررسی صورت گرفته در مورد اطلاع‌رسانی سازمان‌های دولتی ایالات متحده از طریق سایت‌های اینترنتی نشان می‌دهد، این سازمان‌ها از ایجاد ابهام و پیچیدگی در ارائه اطلاعات به کمک فناوری‌ها در فضای وب برای مقاصد سیاسی بهره گرفته‌اند (هکت، پارمانتو و زنگ، ۲۰۰۵). این دیدگاهی اساساً انتقادی به سیاست‌های سازمانی است که اهداف ناهمخوان با کارکرد حقیقی را آشکار می‌سازد.

از سوی دیگر، اصل شهروند محوری در گسترش دولت الکترونیک از سوی محققین دیگری مورد توجه قرار گرفته است که در صدد است تا چالش‌های پنهان برنامه‌های توسعه دولت الکترونیک را مورد ارزیابی قرار دهد. به عنوان مثال، از نظر جامعه‌شناسی، بین وظایف پارلمانی نمایندگان و اهداف شخصی آنان ناهمخوانی وجود دارد که نهادینگی موجود در ساز و کارهای دولتی بر اساس آنها صورت گرفته است. در این صورت، با روی کارآمدن دموکراسی مستقیم، خطاهای چنین تناقضاتی به حداقل کاهش خواهد یافت. اما همچنین، اموری مانند مراجعه به آرای عمومی برای مسائل خرد، به لحاظ نیاز به تصمیم‌گیری آنی، ناممکن و خسارت بار خواهد بود (ایمری، لنک، نیلسن و مولر، ۲۰۰۵).

انتقادهای فوق، این گفتمان مسلط که سیستم‌های اطلاعاتی نوین مانند وب‌سایت‌ها دسترس‌پذیری اطلاعات در سطوحی گسترده‌تر و سریعتر را ممکن می‌سازند را با چالش مواجه می‌سازد و جایگاه نظریه انتقادی عدم دسترسی را در برابر مطالعات قبلی حفظ می‌کند (آدام و کرپز، ۲۰۰۶).

نظریات و مدل‌های مختلفی در خصوص موضوع دسترسی به اطلاعات مطرح است. اگرچه هر کدام از این مدل‌ها، ابعادی از موضوع را مورد تاکید قرار می‌دهد، با این حال، شرایط خاص بومی موضوع این طرح، طراحی یک مدل ابداعی را الزامی می‌کند و در واقع به مدلی نیاز است که بتواند به حداکثر ممکن، ابعاد موضوع دسترسی به اطلاعات و متغیرهای دخیل و بیشترین روابط میان آنها را به تصویر بکشد.

اگر چه منطبق کردن شرایط بومی و ملی دسترسی به اطلاعات با نظریات و یا مدل‌ها و غفلت از سایر رویکردها کاری دشوار است، با این حال از آنجایی که انجام پایش علمی و مستدل مستلزم داشتن مدلی مفهومی است، لذا در اینجا تلاش شده است مدل مفهومی خاص پایش طراحی و ارائه شود.

لازم به ذکر است دایره مفاهیم قابل ذکر در مدل مفروض حاضر، برآمده از متن قانون آزادی اطلاعات است و بنابراین، برای تضمین وفاداری مدل به متن قانون، مفاهیم در حد متن مذکور باقی می‌مانند. با این حال، بدیهی است در مواردی که مفهوم مندرج در قانون دلالت بر مفاهیم زیرمجموعه داشته باشد، مفاهیم مستتر در مفاد قانون نیز مورد توجه قرار می‌گیرند.

مفاهیم انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات

تعریف مفهومی را بایستی اولین گام در طراحی مدل مفهومی دانست. تعریف مفهومی به دلیل در اختیار گذاشتن دانش تخصصی در مورد یک مفهوم، زمینه طراحی و درک رابطه آن مفهوم با سایر مفاهیم محوری و اصلی را ایجاد می‌کند. در این بخش، مفاهیم انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات که در متن قانون ارائه شده است، تعریف می‌شوند.

اطلاعات (و داده)

شانون (۱۹۴۹) از اولین محققینی است که برای تعریف اطلاعات پیشنهاداتی ارائه کرده است. از زمان تعریف وی تا کنون، مبنای تعریف اطلاعات و داده تغییری نکرده است. بر اساس تعریف

وی می‌توان داده را مواد خام دارای ظرفیت انتقال معنی دانست که از آن‌ها در راستای شناخت و فهم هر مفهوم مادی یا غیر مادی استفاده می‌شود. داده شرح یا نماینده ثبت شده از یک پدیده، اتفاق، فعالیت و یا تعامل است که دسته‌بندی و ذخیره شده است اما سازماندهی نشده و برای یک منظور مشخص آماده نشده است. داده‌ها عناصر اصلی اطلاعات هستند. داده‌ها در صورتی به اطلاعات تبدیل می‌شوند که افراد بخواهند برای درک بیشتر از آنها استفاده کنند. اطلاعات، داده‌های طبقه‌بندی شده‌ای هستند که ذخیره، پالایش و سازماندهی شده‌اند تا بتوانند معنی بیشتری را منتقل بکنند.

آزادی اطلاعات

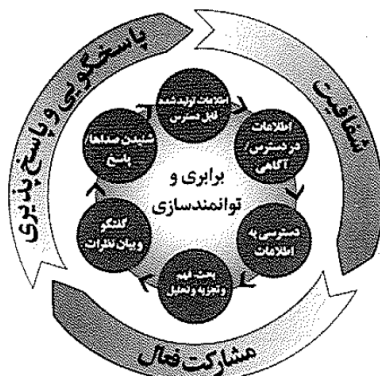
بر اساس نظر پودفات (۲۰۰۵) آزادی اطلاعات سه حوزه تولید، انتشار یا عرضه و دریافت یا دسترسی را دربر می‌گیرد. بنابراین، آزادی اطلاعات از سه مولفه فرعی آزادی در بیان یا تولید اطلاعات، آزادی در انتشار یا عرضه اطلاعات و آزادی در دریافت یا دسترسی به اطلاعات تشکیل شده است. مانند هر حوزه دیگری، آزادی اطلاعات شرایط و محدودیت‌های قراردادی دارد. آزادی اطلاعات، هنگامی که با آزادی‌های مصرح در قوانین مواجه می‌شود و یا هنگامی که در برابر حقوق فردی و عمومی قرار می‌گیرد، مشمول محدودیت خواهد بود (ماتیس و اندرو، ۲۰۰۵).

حق دسترسی به اطلاعات

حق دسترسی به اطلاعات یکی از مولفه‌های آزادی بیان است. بنیادی‌ترین اصل در هر کشور دموکراتیک آن است، که شهروندان بتوانند به واریسی و نظارت بر رفتار دولت و ماموران دولتی بپردازند. اما این کار در خلأ رخ نمی‌دهد. شرایط این کار دسترسی آزادانه شهروندان به اطلاعات مورد نیاز است. آزادی دسترسی به اطلاعات، شامل حق دسترسی آزاد به اطلاعات است که در اختیار دولت است (نمک‌دوست تهرانی، ۱۳۸۴).

از منظر دسترسی آزادانه به اطلاعاتی که در اختیار دولت‌ها است - که موضوع این بررسی است -، حق آزادی جست و جو، دریافت و انتشار اطلاعات و اندیشه‌ها محورهای حق دسترسی به اطلاعات است. هر انسانی فارغ از موقعیت جغرافیایی، نژادی، قومی، زبانی و جدای از تفاوت‌های فرهنگی و منطقه‌ای حق دسترسی به اطلاعات را دارد و حکومت یا دولت موظف است زمینه‌های قانونی و فنی برای حصول به این حق را فراهم نمایند (سراج، ۲۰۱۰).

نمک‌دوست تهرانی (۱۳۸۳) تلاش می‌کند ضمن تلقی دسترسی‌پذیری به عنوان سازوکار پشتیبانی از دموکراسی، آن را با توسعه شفافیت مرتبط بداند.

حلقه ارتباط و اطلاع (نمک‌دوست تهرانی، ۱۳۸۳: ۲۸)

نمک‌دوست تهرانی با اشاره به تاثیر مضاعف دسترسی، اظهار می‌کند: «دسترسی به اطلاعات نه تنها می‌تواند بر میزان علاقه شهروندان برای استقرار یک حکومت دموکراتیک بیفزاید، بلکه چرخه‌ای ایجاد می‌کند که به تعمیق و راتقاء حق دسترسی نیز خواهد انجامید. در حقیقت حق دسترسی با ایفای نقشی که در این حلقه برعهده دارد، به بقای خود نیز یاری می‌رساند» (همان: ۲۹).

حریم خصوصی

حریم شخصی یا حریم خصوصی یعنی یک فرد یا گروه بتواند خود و یا اطلاعات مربوط به خود را مجزا کند و در نتیجه خود و یا اطلاعاتش را با انتخاب خویش در برابر دیگران آشکار کند. مرزها و محتوای آنچه خصوصی قلمداد می‌شود در میان فرهنگ‌ها و اشخاص متفاوت است، اما مفهوم اصلی در آن مشترک است. حریم خصوصی گاه مربوط به ناشناس بودن، یعنی تمایل به گمنامی یا دور ماندن از عرصه عمومی است. انواع مختلف حریم خصوصی اقتصادی، حریم خصوصی پزشکی، حریم خصوصی در اینترنت و حریم خصوصی اطلاعات در نظر گرفته شده‌اند (المر، ۲۰۱۰). درجه خصوصی بودن اطلاعات بستگی به نحوه برخورد و دریافت عموم به اطلاعات دارد که به نوبه خود به شرایط زمان و مکان وابسته است. مفهوم حریم خصوصی بر مفهوم امنیت اطلاعات نیز تاثیر می‌گذارد (توانی، ۲۰۰۸).

افشای اطلاعات

بر اساس بیانیه بین‌المللی افشای اطلاعات^۱ (۲۰۱۶)، به عمل انتشار اطلاعات فردی یا عمومی که ممکن است بر تصمیمات ذینفعان مانند سرمایه‌گذاران و سهامداران تأثیرگذار باشد، افشای اطلاعات گفته می‌شود. گاه افشای اطلاعات یک حق عمومی تلقی می‌شود، به عنوان مثال، شرکت‌های سهامی موظف‌اند هر نوع اطلاعات تأثیرگذار را بلافاصله از طریق سازوکاری مشخص اعلام کرده و در معرض استفاده عموم سهامداران قرار دهند. همچنین، گاه افشای اطلاعات نوعی نقض رعایت حق حریم خصوصی نیز تلقی می‌شود و ماهیت مجرمانه دارد.

حقوق و تکالیف شهروندی (حق و تکلیف عمومی)

حقوق و وظایف شهروندی مجموعه حقوق و وظایفی است که افراد به اعتبار موقعیت شهروندی خود دارا می‌باشند و نیز مجموعه قواعدی که بر موقعیت آنان در جامعه حکومت می‌کند گفته می‌شود. بر اساس آرشیو ملی بریتانیا (۲۰۱۶) تعریف «حقوق و وظایف شهروندی» مفهوم نسبتاً وسیعی است که شامل حقوق و وظایف مدنی و سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و فردی است که چگونگی روابط مردم و دولت و موسسات شهری و حقوق و تکالیف آنان در برابر یکدیگر را تنظیم می‌نماید و منشعب از حقوق اساسی در چارچوب قانون اساسی کشور است.

شفافیت

شفافیت هنجارها و اعمال قدرت مشروع در افشای اطلاعات در خصوص تصمیمات، اجرا و کیفیت اجرا است که شامل تصمیمات و اعمال حکومت‌ها، آژانس‌های بین‌المللی و فراملی، شرکت‌ها و جوامع مدنی و تشکلهای حرفه‌ای می‌شود. به عبارت دیگر، شفافیت همان آشکار بودن است؛ به طوری که در یک چارچوب مدنی، شخص قادر به تشخیص باشد و درک اینکه چه تصمیماتی، چگونه و براساس چه استانداردهایی گرفته شده است و چگونه اجرا می‌شوند (اندرو، ۲۰۰۸). شفافیت به خودی خود هدف نیست، بلکه ابزاری است برای رسیدن به اهداف و قبل از همه ابزاری برای ایجاد فضای سیاسی و اقتصادی برای مردم است تا در این فضا بتوانند حقوق خود را اعمال و از آن دفاع نمایند. هدف از شفافیت، اجازه دادن به شهروندان، بازار و گروه‌ها

¹ Information Disclosure Statement

برای پاسخگو نگه داشتن در قبال سیاست‌ها و عملکردها است. بنابراین شفافیت را می‌توان به منزله اطلاعاتی دانست که توسط نهادها منتشر می‌شوند و ارزیابی این نهادها را آسانتر و روشنتر می‌سازند (مولر و دیگران، ۲۰۰۶).

نمک‌دوست تهرانی (۱۳۸۳) نیز شفافیت را نتیجه دسترسی پذیری اطلاعات می‌داند و آن را در کنار دو پی‌آمد دیگر دسترسی، یعنی مشارکت و پاسخ‌پذیری، ارزیابی می‌کند.

نفع عمومی

تعریف‌های مختلفی از نفع عمومی ارائه شده است، اما تعریف رالز (۱۹۷۱) از این مفهوم، به دلیل جامعیت سرآمدترین تعریف است. بر اساس نظر رالز، منفعت عمومی همه اموری است که برای همه یا تعداد بسیار زیادی از مردم حائز اهمیت و ارزش مشروع باشد و برای آن‌ها، فارغ از آنکه عملاً هم از آن منتفع شده‌اند یا خیر، مطلوبیت مشروع داشته باشد. لازم به ذکر است تفاوت در فرهنگ‌ها، ارزش‌های اجتماعی و سیستم‌های اخلاقی باید در تعیین اینکه منافع عمومی چگونه ارائه شوند و چه نهادهائی آنها را عرضه کنند مورد توجه قرار گیرد. می‌توان منفعت عمومی را هر آن چیزی دانست که برای عموم افراد جامعه دارای ارزش و سودمندی مشروع است و همگان، امکان استفاده از آن را خواهند داشت.

اسرار تجاری و حمایت از اطلاعات تجاری

بر اساس تعریف مرجع مرجس، منل و لملی (۲۰۰۶) فرمول، طرح، روش، الگو، تکنیک، فرایند یا مجموعه‌ای از اطلاعات که به‌صورت کلی در دسترس یا قابل تحقیق نیست و بر اساس آنها می‌توان از مزایای اقتصادی نسبت به رقبا یا مشتریان بهره‌مند شد را اسرار تجاری می‌گویند. در بعضی از حوزه‌های قضای به این اسرار اطلاعات محرمانه یا اطلاعات طبقه بندی شده نیز می‌گویند. در حوزه‌های قضایی مختلف ممکن است راز تجاری به‌صورت متفاوت تعریف شده باشد، ولی سه عامل مشترک میان اکثر تعاریف وجود دارد:

۱. به‌صورت کلی آشنا یا قابل تحقیق برای عموم نیست
۲. حاوی امتیاز اقتصادی برای دارنده آن است
۳. به نحوی که عرفاً شایسته آن اطلاعات است، حفاظت شده باشد

اسرار دولتی

اسرار دولتی یک مفهوم قانونی و حقوقی است و شامل اسناد سری و محرمانه دولتی موضوع قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی — مصوب ۱۳۵۳ — و آیین‌نامه اجرایی آن — مصوب ۱۳۵۴ — است. گاهی از این نوع اطلاعات، به عنوان اطلاعات طبقه‌بندی شده هم یاد می‌شود (دایره‌المعارف رندوم هاوس، ۲۰۰۴).

مؤلفه‌های وبگاهی دسترسی به اطلاعات

همانطور که در مقدمه و بخش اول طراحی مدل مفهومی نشان داده شده است، تا این مرحله، بحث متمرکز بر مفهوم دسترسی آزاد به اطلاعات — به شکل کلی و عمومی آن — بوده است. اما، موضوع این بررسی و طرح تحقیقاتی، «انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در وبگاه‌های مؤسسات عمومی» است. قرار گرفتن عبارت «در وبگاه‌های مؤسسات عمومی»، دو برآیند دارد. نخست اینکه هدف این بررسی پیگیری وضعیت انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات صرفاً در وبگاه‌های مؤسسات عمومی است و بنابراین اگرچه در ابتدا لازم است قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات به خوبی شناخته شود و مفاهیم و معیارهای آن استخراج و فهرست شوند، اما هدف در اینجا، پایش کلی این حقوق نیست و پایش صرفاً در زمینه وبگاه‌های مؤسسات عمومی انجام می‌شود. نکته دیگر این است که وقتی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در وبگاه‌ها مورد پیگیری قرار می‌گیرد، موضوعات و مسائل جدید برآمده از ماهیت فضای مجازی، هم از بعد محتوایی و هم از بعد فنی به موضوع تحمیل می‌شود و بنابراین لازم است مفاهیمی از این حوزه که با دسترسی به اطلاعات ارتباط دارد نیز تحت تعریف مفهومی و عملیاتی قرار گیرد. به عبارت دیگر، بدون فهم صحیح از مفهوم «دسترسی در فضای مجازی» نمی‌توان نسبت به پایش «انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» اقدام کرد. بنابراین، در این بخش، مفاهیم بعد وبگاهی یا فضای مجازی مرتبط با موضوع تعریف مفهومی می‌شوند و سپس بر اساس تلفیق این دو حوزه، مدل یا الگوی مفهومی ارائه می‌شود.

توسعه وب

توسعه وب به معنای توسعه «نرم‌افزارهای کاربردی وب»^۱ یا «نرم‌افزارهای شبکه توزیع شده»^۲ است. این نرم‌افزارها تحت قرارداد اچ.تی.تی.پی از یک «وب سرور» به یک «مرورگر وب» اجرا می‌گردند (راکلی، کاستر و مانینگ، ۲۰۰۳).

کاربر نهایی

کاربر نهایی سامانه کامپیوتری، فرد یا سازمانی است که از رایانه استفاده می‌کند. برخلاف توسعه‌دهنده سامانه که توابعی برای کاربران نهایی تولید می‌کند، کاربر نهایی تنها قادر به تعامل در توابع از پیش تعیین شده توسط توسعه‌دهنده است. در موضوع این بررسی، کاربر نهایی را بایستی به عنوان جامعه هدف دسترسی آزاد به اطلاعات تلقی کرد (دایره‌المعارف رایانه و اینترنت، ۲۰۰۳).

مالک وبسایت

وبسایت به دلیل برخورداری از قابلیت اقتصادی، یک دارایی محسوب می‌شود. منظور از مالک وبسایت^۳ شخص، اشخاص یا سازمان(هایی) است که از حقوق مالکیت مادی (و در پاره‌ای موارد حقوق مالکیت معنوی و ذهنی) محتوا و فناوری وبسایت برخوردار است. از آنجا که ممکن است خدمات و اطلاعات عرضه شده در وبسایت، مشمول ارزش افزوده اقتصادی باشد، ممکن است از مالک(ان) وبسایت، در مفهوم حقوقی سهامدار(ان) یا ذینفع(ان)^۴ نام برده شود (مهل، ۲۰۱۲).

زیرساخت اطلاعاتی (فناوری اطلاعات و ارتباطات)

زیرساخت اطلاعاتی که از آن با عنوان فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز یاد می‌شود، به منزله شالوده و بنیان دسترسی به اطلاعات مطرح است که امکان ارائه خدمات اطلاعاتی با کیفیت مطلوب را فراهم می‌نماید. هدف حوزه زیرساخت اطلاعات، ایجاد و گسترش شبکه‌ها و خدمات

¹ Web Applications

² Distributed Network Applications

³ Website owner

⁴ Stakeholder(s)

مخابراتی، شبکه‌های انتقال، سوئیچینگ و روتینگ، دستیابی و عرضه اطلاعات، ارتباطات چند رسانه‌ای، ذخیره‌سازی اطلاعات، مهندسی پرتکل‌ها، فناوری‌های رمزنگاری و امنیتی و مانند آن می‌باشد. عناصر زیرساخت اطلاعات، نیازمند استفاده از تجهیزات و امکانات فیزیکی گسترده‌ای نظیر سیستم‌های سوئیچینگ، روتینگ، شبکه‌ای گسترده از خطوط تلفن ثابت، سیار و شبکه‌های رادیویی است. در این رابطه و به‌منظور انجام عملیات و مدیریت زیرساخت فیزیکی متشکل از عناصر و تجهیزات سخت‌افزاری، می‌بایست از سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای متعددی استفاده شود (گنناسمبام، اسپراگو و هسکین، ۲۰۱۴).

سواد اطلاعاتی (سواد دیجیتال)

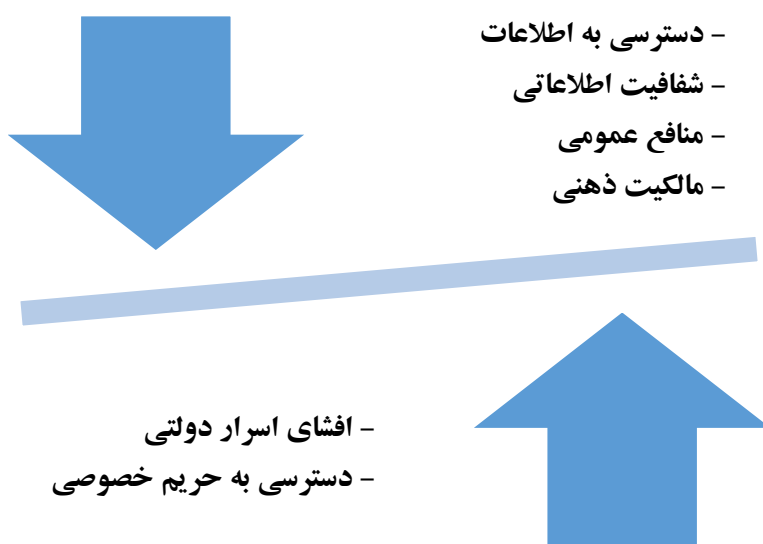
سواد اطلاعاتی و سواد دیجیتال، در ادامه و در پیوند با سواد رسانه‌ای و سواد اینترنتی است (باکینگهام، ۲۰۱۲؛ گودفلاو، ۲۰۱۱؛ کاهن و کلنر، ۲۰۰۵؛ لوینگستون، ۲۰۰۴؛ استریت، ۲۰۰۳). اگرچه سواد اطلاعاتی یا سواد دیجیتال منحصر به حوزه فضای مجازی نیست (هنریش و کمبز، ۲۰۱۴)، اما به دلیل تاثیر مهمی که بر دسترسی به اطلاعات دارد و همچنین نظر به اینکه توسعه آن از وظایف ضمنی دولت‌ها و نهادهای حاکمیتی است، بنابراین طرح آن در این مجموعه موضوعیت دارد. عاملی (منتشر نشده) در یک تقسیم‌بندی، ارکان سواد اطلاعاتی را سواد دانشی (اطلاعاتی)، سواد مهارتی، سواد حقوقی و سواد انتقادی و تحلیلی دانسته است. توسعه سواد اطلاعات، از وظایف دولت‌ها در مسیر تامین حق دسترسی آزاد به اطلاعات است.

ترکیب‌بندی مولفه‌ها

همانطور که در مباحث قبل ملاحظه شد، در این بررسی با دو دسته مولفه مواجه هستیم. در دسته نخست، مولفه‌ها تماماً از قانون آزادی اطلاعات استخراج شده‌اند که هدف از این استخراج، تلاش برای کنترل و بررسی همه مولفه‌ها و ابعاد حقوقی آزادی اطلاعات در مطالعه پیش رو است. دسته دوم مولفه‌ها، مربوط به آن مفاهیمی از حوزه فضای مجازی و وب است که عملاً بر آزادی اطلاعات در فضای وب خواه به صورت صریح و مستقیم و خواه به صورت ضمنی و غیرمستقیم تاثیر دارند. حال، نیازمند دستگاه یا نظامی هستیم که بتواند هم روابط درونی هر یک از این دو

مجموعه مولفه و هم روابط بین مولفه‌های هر مجموعه با مجموعه دیگر را در یک ساختار روشن و قابل دفاع نشان بدهد. این الگو، در نهایت به عنوان مبنای تعریف عملیاتی مفاهیم، مولفه‌ها و شاخص‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد.

برای رسیدن به چنین نظام یا الگویی توجه به چند طبقه‌بندی ضروری است. ابتدا اینکه در رویکرد حقوقی و قانونی، دو حوزه تضمین حق دسترسی حداکثری (مانند موضوع شفافیت اطلاعات و تامین نفع عمومی) از یک سو و تضمین حداکثر پیشگیری از استفاده اطلاعات در قالب‌های مجرمانه یا غیرمجاز (مانند دسترسی یا انتشار اسرار دولتی و اسرار تجاری یا نفوذ به حریم خصوصی) قابل جدا سازی است. به عبارت دیگر، در لفظ حقوقی، از یک سو شهروندان حق «آزادی بر» دسترسی به اطلاعات را دارند و از سوی دیگر حق «آزادی از» ابعاد سلبی اطلاعات را دارند. یک نظام دسترسی آزاد به اطلاعات جامع، بایستی بتواند حداکثر ممکن تامین این دو آزادی به صورت همزمان را تضمین نماید.

دو بعد ایجابی و سلبی قانون دسترسی آزاد به اطلاعات

حال، مسئله بررسی حاضر این است که چگونه می‌توان ابعاد مختلف حقوق و وظایف حاکمیت و شهروندان در زمینه دسترسی آزاد به اطلاعات را در حوزه فضای وب‌گاه‌های سازمان‌ها و نهادهای

عمومی سنجه‌پذیر کرد؟ قبل از ورود به بحث شاخص‌ها و مقیاس‌ها، لازم است اشاره بشود که بخشی از قابلیت یک وبگاه برای اعمال دسترسی‌پذیر کردن اطلاعات، وابسته به اموری زیربنایی است که بدون وجود آنها، حتی در صورت انجام درست مأموریت دسترسی‌پذیری، همچنان در عمل ظرفیت مطلوب برای انجام کامل مأموریت ایجاد نشده است. این موضوعات را می‌توان در حوزه پایش عمومی وبگاه دنبال کرد که ادبیات گسترده‌ای راجع به آن در حوزه فضای مجازی وجود دارد.

اگر فضای وب را شامل دو بخش فنی و محتوایی تلقی کنیم، برش‌ها یا لایه‌های موثر بر آزادی اطلاعات را می‌توان به شکل ساده‌سازی شده در نمودار زیر نشان داد.

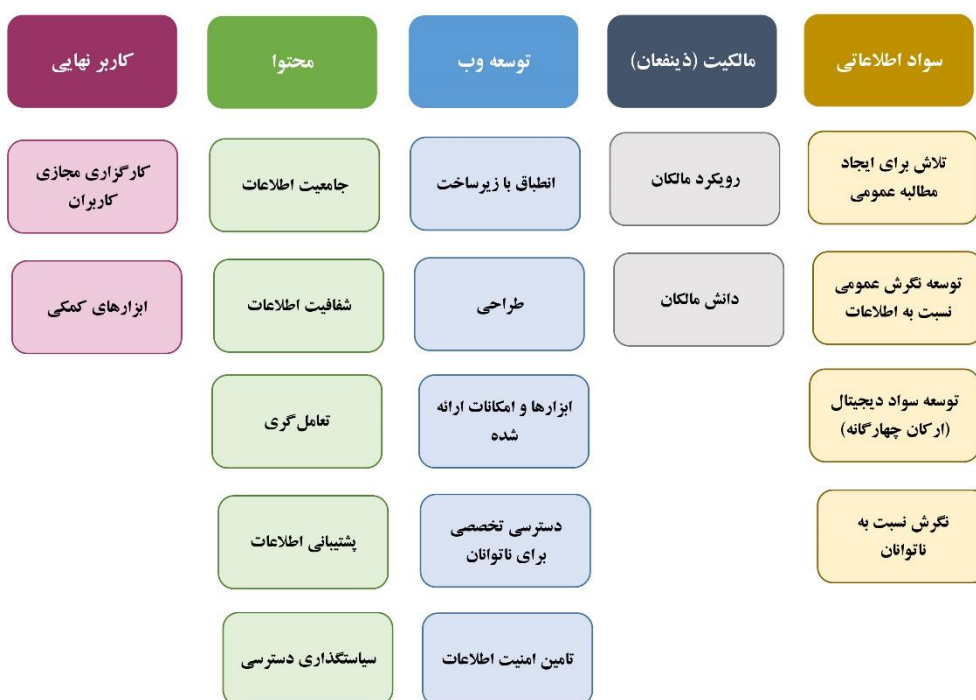

لایه‌های فضای مجازی موثر بر دسترسی آزاد به اطلاعات

بنابراین، هر یک از ۶ لایه فضای مجازی در توسعه دسترسی آزاد به اطلاعات نقش دارند و بایستی در تحلیل وضعیت وبگاه‌های عمومی دولتی متغیرهای این ۶ لایه مورد تحلیل قرار گیرد.

لازم به ذکر است در مورد لایه دوم، نهادهای خاصی وظیفه توسعه را به عهده دارند و بنابراین از دایره وظایف سایر نهادها خارج است و در نتیجه نمی‌توان از شاخص‌های زیرمجموعه آن برای ارزیابی یا پایش وضعیت وب سایت‌های عمومی دولتی در تامین حق دسترسی آزاد به اطلاعات استفاده کرد.

با تلفیق جدول حاصل از قانون دسترسی آزاد به اطلاعات و نمودار لایه‌های موثر بر دسترسی، مدل مفهومی قابل عملیاتی‌سازی به دست می‌آید.

متغیرهای کلان دسترسی آزاد به اطلاعات در فضای وب

مدل کاربردی پایش (سطح عمومی و سطح اختصاصی)

مدل کاربردی پایش وبگاه‌های نهادهای عمومی مبتنی بر مبانی مفهومی و ایده‌های اصلی مندرج در قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و آیین‌نامه‌های اجرایی آن و همچنین شاخص‌های اصلی پیش‌نیاز وبی در فضای مجازی تدوین شده است. مدل کاربردی شاخص‌های اصلی پایش، معیارها و مقیاس‌های آن را در دو سطح عمومی و اختصاصی برای پایش قانون در فضای مجازی تدوین و تبیین می‌کند. در سطح عمومی به چهار گروه شاخص‌های اصلی پیش‌نیاز انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات پرداخته می‌شود:

۱. دسترسی پذیری

۲. ارتباطات و تعامل

۳. کاربرپسندی

۴. طراحی

در جداول گروه اول که مربوط به پایش عمومی است، هر جدول متشکل از ستون شاخص، مقیاس و سنجه است. شاخص‌ها، در واقع موضوع پیمایش را تشکیل می‌دهند، مقیاس، ابزار کمی اندازه‌گیری است که وجود یا عدم وجود آن در ستون سنجه علامت‌گذاری می‌شود. همانطور که ملاحظه می‌شود همه شاخص‌های کیفی، به مقیاس‌هایی کمی تبدیل شده‌اند که با سنجه دوگزینه‌ای مورد پایش قرار می‌گیرند.

حوزه‌های دسترسی آزاد به اطلاعات در وبسایت‌های عمومی

در سطح اختصاصی نیز شاخص‌های پایش مبتنی بر متن قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی با رویکرد کاربست آنها در فضای مجازی احصاء و در پنج گروه زیر دسته‌بندی و ارائه می‌شود:

۱. پاسخگویی
۲. درخواست اطلاعات
۳. راهنمایی، اطلاعات رسانی و آگاهی‌رسانی
۴. نشر اطلاعات
۵. زیرساختی، ارتباطات و امنیت

با مراجعه به جداول پایش تخصصی، ملاحظه می‌شود که شاخص‌ها و مقیاس‌های اندازه‌گیری و وضعیت دسترس‌پذیری، منطبق با مواد قانونی است. در این جداول، پس از ارائه شاخص کیفی، مقیاس کمی آن و ستون سنج، دو ستون تکمیلی دیگر هم وجود دارد که در اولین ستون مَر قانون ارائه شده است و در ستون دوم، آدرس گزاره قانونی نگاشته شده است. بدین ترتیب، می‌توان

دانست که همه مقیاس‌ها و شاخص‌ها منطبق با مفاد قانونی است که همه بندهای قانونی حوزه دسترسی‌پذیری را پایش‌پذیر و سنجش‌پذیر ساخته است.

مدل کاربردی پایش عمومی

در این سطح سنجش وبگاه از دیدگاه شاخص‌ها و معیارهای عمومی وب و ارزیابی وبگاه با رویکرد دسترسی‌پذیری، طراحی، تعاملی بودن و کاربرپسندی انجام می‌گیرد که می‌توان آنها را جزء ملزومات ابتدایی و مبنایی این پایش مورد توجه قرار داد.

شاخص‌های و مقیاس‌های مدل کاربردی پایش عمومی

همانطور که در مقدمه اشاره شد، در بخش پایش عمومی، چهار مجموعه شاخص طراحی شده است که در ادامه شاخص‌ها و مقیاس‌های این چهار مجموعه به تفکیک ارائه شده است.

حوزه دسترسی‌پذیری

ردیف	شاخص	مقیاس	سنجه	
			وجود دارد	وجود ندارد
۱	واکنش‌گرایی وبگاه نسبت به نمایشگر دستگاه‌های مختلف	قابلیت نمایش در نمایشگر رایانه		
		قابلیت نمایش در نمایشگر تبلت		
		قابلیت نمایش در نمایشگر موبایل		
۲	مطابقت با سرعت‌های مختلف اتصال کاربر	قابلیت نمایش با سرعت پایین		
		قابلیت نمایش با سرعت بالا		
۳	اطلاع‌رسانی از طریق کانال‌های موازی	حضور در شبکه‌های اجتماعی		
		وبگاه و درگاه اینترنتی		
		سامانه پیامکی		

جدول ۱: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های دسترسی‌پذیری

حوزه ارتباطات و تعامل

ردیف	شاخص	مقیاس	سنجه	
			وجود دارد	وجود ندارد
۱	ارتباط وبگاه با کاربر	فهرست پستی فعال		
		امکان ارسال ایمیل برای افراد به‌طور خصوصی		
		امکان ارسال ایمیل به بخش‌های مختلف		
		چند زبانه بودن		

ردیف	شاخص	مقیاس	سنجه	
			وجود دارد	وجود ندارد
۲	تعامل و کنش متقابل	ارتباط با مدیریت وبسایت		
		پیوندهای قابل دسترس در چارت سازمانی		
		امکان تبادل نظر کاربران با یکدیگر		
		امکان تبادل نظر با مسئولین سازمان		
۳	تعامل کاربر با وبگاه	امکان ارسال اطلاعات برای دیگران		
		امکان عضویت برای همگان		
		ارائه مشاوره		
		ارائه نقشه وبگاه		
		فعال بودن بخش ارتباط با ما		
		فعال بودن بخش درباره ما		
		فعال بودن بخش سوالات متداول		
		معرفی بخش‌های پربیننده وبگاه		
۴	امکانات بازخوردی	فرم پیشنهادات و انتقادات		
		فرم شکایات و نظرسنجی ^۱		
		ارائه فهرست موضوعی برای فرم‌ها		
		مشخص بودن جایگاه مسئولان در وبگاه ^۲		
۵	پیوندهای تماس	کاربردی بودن پیوندهای تماس		
۶	پوشش مخاطبان	تعیین سطح برای کاربران		
		ابزارهایی برای استفاده کاربران خاص		
۷	مسیرهای ارتباط حضوری	شماره تلفن / دورنگار		
		آدرس سازمان برای مراجعه حضوری		
		معرفی بخش‌ها و مسئولین برای مراجعه افراد		
		اطلاعات آدرس‌ها و ساختمان‌ها		
		نحوه دسترسی به حمل‌ونقل عمومی و یا پارکینگ‌ها		
		عکس ساختمان و سر در ورودی		
۸	پاسخ‌گویی	پاسخ‌گویی مناسب		
		خودکار بودن پاسخ‌دهی به نامه‌ها		
		جامعیت پاسخ‌ها		

جدول ۲: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های ارتباطات و تعامل

^۱ عملکرد سازمان، بخش‌های مختلف سازمان، بخش‌های مختلف وبگاه، عملکرد وبگاه

^۲ نام افراد به همراه سمت، تصویر افراد، بیوگرافی افراد و امکان تماس با آنها

حوزه کاربر پسندی

ردیف	شاخص	مقیاس	سنجه	
			وجود دارد	وجود ندارد
۱	موتور جستجو	درج در صفحه اول		
		محل مناسب آن		
		جستجوی موضوعی		
		راهنمای جستجو		
۲	سازگاری و هماهنگ بودن صفحه‌ها	مشخص بودن بخش‌های متفاوت وبگاه		
		مکان مشخص پیوندها		
		ارایه فهرست موضوعی در صفحه‌ها		
		عدم استفاده از پیوندهای طولانی		
۳	چیدمان مناسب آیکون‌ها در صفحه	چیدمان مناسب آیکون‌های اصلی		
		استفاده از آیکون پیشنهادت در صفحه‌های مورد نیاز		
		مناسب بودن محل پیوند ایمیل در صفحه		
		وجود پیوندی به نام خانه یا صفحه نخست		
۴	استفاده از آیکون‌های راهنما	آیکون توضیح بیشتر در صفحه		
		ارائه بخشی برای راهنمایی کاربر جهت استفاده از خدمات		
		اعلام به روز وقایع مانع فعالیت روزانه		
		ارائه آیکون راهنما در مورد آمار اوج مراجعه		
		زمان‌های کم‌تردد وبگاه و سازمان		
		توضیح علائم و آیکون‌های موجود در صفحه‌ها		
۵	سهولت گردش در وبگاه	ارائه آیکون بالابر		
		استفاده از آیکون قبلی یا بعدی در مطالب دنباله‌دار		
		کوتاه بودن صفحه		
		پیوندهای میانبر در بالای صفحه		
		در دسترس بودن پیوندهای اصلی در تمامی صفحه‌ها		
		لینک‌های طبقه‌ای کشویی		
		انتقال آسان بین صفحات و در مدت زمان کوتاه		
		عدم پیمایش طولی و عرضی صفحه		
۶	سرعت بارگذاری	سرعت بارگذاری صفحه‌ها از دیدگاه کاربری آسان		
۷	تبلیغات و آگهی	نبود پاپ‌آپ‌ها و تبلیغات ناخواسته		
		نبود تبلیغات بر روی صفحه		
		عدم استفاده تبلیغاتی از لوگوی سازمان یا وبگاه		
۸		فعال بودن کلیک راست		

ردیف	شاخص	مقیاس	سنجه	
			وجود دارد	وجود ندارد
	ارائه گزینه‌هایی برای کنترل وبگاه	امکان تغییر سرعت		
		امکان چاپ		
		امکان تغییر زبان		
		امکان تغییر فونت صفحه		
		امکان کنترل رنگ وبگاه		
		گزینه خانگی کردن صفحه وبگاه		
		ارائه ابزارهای ویرایشی		
		آمار بازدید کنندگان		
۹	استفاده از ابزارهای مناسب در صفحه	قسمت آمار کاربران آنلاین		
		بیان شدن زمان بازنگری وبگاه		
		امکان عضویت در خبرنامه		
		استفاده از فایل‌های مختلف برای دریافت اطلاعات		
		آیکون ارسال خبرنامه		
		باز شدن همه صفحه‌ها		
۱۰	قابلیت خوانش محتوا	امکان زوم بر صفحات اسکن شده		
		عدم انباشتگی متون که باعث خستگی کاربر شود		
		عدم نیاز به بارگذاری برنامه خاص برای مشاهده صفحات		
		عدم استفاده از متون متحرک		
		عدم استفاده از لینک‌های متحرک		
		عدم وجود پنجره‌های باز شونده خودکار		
		طولانی نبودن مطالب و فرم‌ها		

جدول ۳: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های کاربرپسندی

حوزه طراحی

ردیف	شاخص	مقیاس	سنجه	
			وجود دارد	وجود ندارد
۱	اثر اولیه	تأثیری که کاربر در نخستین نگاه خود از وبگاه می‌گیرد		
۲	طراحی مستقل و ابداعی بومی	مستقل بودن طراحی		
		استفاده از طراحی ابداعی		
		فضای ایرانی		
		رسمی بودن طراحی		
		داشتن لوگوی اختصاصی وبگاه		
۳		استفاده از تصاویر متنوع در صفحه‌های وبگاه و گالری تصاویر		

	جاذبه‌های تصویری	استفاده از رنگ‌های متنوع		
		استفاده از طرح صفحه جذاب		
۴	هماهنگی و توازن رنگ	رنگ‌های متمم		
		رنگ‌های انتخابی برای پس‌زمینه		
		گرافیک‌ها و متون		
		اثر روان‌شناسی رنگ		
۵	منعطف بودن وب‌سایت در پلت‌فرم‌های مختلف	قابلیت گشت‌زنی با مرورگرهای مختلف		
		قابلیت انطباق ابعاد با صفحه نمایش‌های موبایل، تبلت و ...		
		قابلیت تغییر در رزولوشن در انطباق با صفحه نمایش		
		قابلیت تغییر اندازه عکس در انطباق با صفحه نمایش		
۶	فونت‌ها	استفاده از فونت فارسی قابل خواندن		
		عدم نیاز به کدگذاری برای مشاهده فونت فارسی		
		تناسب اندازه فونت		
		رعایت راست‌چین - چپ‌چین برای فونت‌ها		
		استفاده از فونت واحد برای بخش‌های مجزای وبگاه		
		هماهنگی بین اندازه فونت‌ها در متن واحد		
۷	یکپارچگی طرح صفحه‌ها و تناسب طرح	تناسب اندازه‌ها و استفاده از نگاره‌های بهینه		
		سردرگم‌کننده نبودن طرح‌ها		
		استفاده از پویانمایی		
		عدم مغایرت موضوعی عناصر طراحی		
		استفاده از تصاویر و طراحی متناسب با موضوع		
		برجسته‌کردن قسمت‌های مهم وبگاه		

جدول ۴: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های طراحی

مدل کاربردی پایش اختصاصی

در این سطح، ارزیابی و پایش مبتنی بر شاخص‌ها و معیارهایی انجام می‌شود که از مفاهیم و ایده‌های اساسی که مبنای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات بوده‌اند.

شاخص‌ها و مقیاس‌های مدل کاربردی پایش اختصاصی

همچنین در مقدمه اشاره شد که در بخش پایش اختصاصی، پنج مجموعه شاخص طراحی شده است که در ادامه شاخص‌ها و مقیاس‌های این چهار مجموعه به تفکیک ارائه شده است. همه شاخص‌ها و مقیاس‌ها مستقیماً از مفاد قوانین دسترسی آزاد به اطلاعات به دست آمده است و مجموعه با وفاداری کامل به متون قانونی، تلاش کرده است محتوای کیفی قانون را در قالب مقیاس‌های سنجه‌پذیر طبقه‌بندی بکند.

حوزه پاسخگویی

ردیف	شاخص	مقیاس	سنجش		متن ماده قانونی	ماده مرتبط
			وجود دارد	وجود ندارد		
۱	کاتال و نحوه پاسخگویی به درخواست‌های اطلاعات	رایانه‌نامه داخلی (ایرانی)			ارائه پاسخ به درخواست به صورت برخط از طریق رایانه‌نامه (ایمیل) داخلی.	ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ ماده ۹ قانون
		کارپوشه ملی ایرانیان			ارائه پاسخ به درخواست به صورت برخط از طریق کارپوشه ملی ایرانیان.	ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ ماده ۹ قانون
		کمی (پست)			ارائه پاسخ به درخواست به صورت کمی از طریق پست به نشانی و کپیستی اعلام شده از سوی مقامی.	ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ ماده ۹ قانون
		کمی (حضور)			ارائه پاسخ به درخواست به صورت کمی از طریق حضوری.	ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ ماده ۹ قانون
۲	سرعت پاسخگویی به درخواست‌ها	حداکثر ۱۰ روز کاری			سرعت پاسخگویی به درخواست‌ها – حداکثر ۱۰ روز. مؤسسات مشمول قانون مکلفند با در نظر گرفتن ماهیت، فوریت و ضرورت اطلاعات درخواستی، در سریع‌ترین زمان ممکن به ترتیب مقرر در ماده (۳) به درخواست‌ها پاسخ کمی دهند، این زمان در هر حال نمی تواند بیش از ده روز کاری باشد.	ماده ۸ قانون ماده ۱۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸
۳	انتشار اطلاعات درخواستی یک مقامی برای همه توسعه شناختی فرهنگ دسترسی آزاد به اطلاعات	اطلاعات منتشر شده در وب سایت			-	-
۴		معمولاً آموزشی در زمینه دسترسی			-	-
		ارائه قوانین دسترسی راهمایی در زمینه دسترسی			-	-

جدول ۵: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های پاسخگویی

حوزه درخواست اطلاعات

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجش		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
ماده ۲ آیین نامه اجرائی ماده ۸	درخواست متقاضی باید حاوی اطلاعات هویتی شامل نام و نام خانوادگی، شماره ملی برای اشخاص حقیقی، شناسه ملی برای اشخاص حقوقی، نام نماینده قانونی شخص حقیقی یا حقوقی، کدپستی و حسب مورد یکی از ابزار ارتباطی (شماره تلفن همراه، تلفن ثابت، نشانی رایانه‌ای (ایمیل) داخلی یا کار پورشه ملی ایرانیان) باشد.			نام و نام خانوادگی	اطلاعات مورد نیاز برای درخواست	۱
				شماره ملی برای اشخاص حقیقی یا شناسه ملی برای اشخاص حقوقی	اطلاعات مورد نیاز برای درخواست	
				نام نماینده قانونی شخص حقیقی یا حقوقی	اطلاعات در قالب فرم‌های الکترونیک	
				کدپستی	اطلاعات در قالب فرم‌های الکترونیک	
ماده ۶ قانون	امکان درخواست دسترسی به اطلاعات شخصی.			اطلاعات یکی از ابزارهای ارتباطی (شماره تلفن همراه، تلفن ثابت، نشانی رایانه‌ای (ایمیل) داخلی یا کار پورشه ملی ایرانیان)	اطلاعات در درخواست دسترسی به اطلاعات شخصی موضوع قانون	۲
				وجود دارد	اطلاعات در درخواست دسترسی به اطلاعات شخصی موضوع قانون	
ماده ۸ آیین نامه اجرائی ماده ۸	پس از دریافت و بررسی مدارک توسط متصدی دریافت درخواست ها، در صورت کامل بودن کار برگ یا مدارک احتمالی، درخواست ها، در صورت کامل بودن کار برگ یا مدارک احتمالی،			ارائه رسید الکترونیکی	تحویل رسید الکترونیکی و الکترونیکی شماره پیگیری	۳
				شماره پیگیری الکترونیکی	شماره پیگیری الکترونیکی	

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجه		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
	مؤسسات مشمول قانون به هنگام دریافت درخواست دسترسی به اطلاعات باید رسید کتبی یا الکترونیکی شامل شماره ثبت و تاریخ را به متقاضی تحویل دهند.					
ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸	متقاضی می تواند در صورت عدم کفایت یا ناقص بودن اطلاعات دریافتی، مجدداً درخواست اطلاعات کند. شماره پیگیری درخواست جدید باید حاوی شماره درخواست قبلی نیز باشد.			امکان یا نبود امکان ارائه شماره پیگیری جدید	درخواست مجدد اطلاعات	۴
ماده ۷ قانون	عدم درخواست دلیل یا توجیه در در قبال انتشار اطلاعات.			عدم مطالبه دلیل در قبال انتشار اطلاعات	عدم درخواست دلیل در قبال انتشار اطلاعات	۵
ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی قانون	به دست آوردن اطلاعات و یا ارائه اسناد و مدارک کاغذی، دریافت یا پر کردن کار برگ‌های اداری آن نباید منوط به مراجعه حضوری شهروندان و صاحبان مشاغل به مؤسسات مشمول قانون باشد.			عدم ضرورت حضور برای ارائه مدارک	عدم ضرورت حضور برای دسترسی به اطلاعات	۶
تصویر ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی قانون	مؤسسات مشمول قانون باید کار برگ (فرم) الکترونیکی و نسخه قابل چاپ درخواست اطلاعات را در درگاه خود قرار دهند. پس از پر نمودن و ارسال کار برگ به مؤسسه، شماره پیگیری در اختیار متقاضی قرار می گیرد تا از وضعیت درخواست خود مطلع شود.			الکترونیکی بودن کار برگ درخواست اطلاعات قابل چاپ کار برگ درخواست اطلاعات فعال بودن و ارائه شماره پیگیری الکترونیکی	کار برگ‌های درخواست اطلاعات	۷

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجه		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
	از پرنمودن و ارسال کاربرگ به مؤسسه، شماره پیگیری در اختیار مقتضی قرار می‌گیرد تا از وضعیت درخواست خود مطلع شود.			فعال بودن و ارائه شماره پیگیری الکترونیکی		
				گزارش وضعیت درخواست		
ماده ۳ آیین‌نامه اجرائی قانون	عناوین اطلاعات عمومی و غیرطبقه‌بندی شده خود و شیوه دسترسی به آنها را در درگاه خود قرار دهند.			فهرست عناوین اطلاعات عمومی و غیرطبقه‌بندی شده		
				شیوه دسترسی به اطلاعات عمومی و غیرطبقه‌بندی شده		
				تعداد درخواست‌ها		
				تعداد درخواست‌های پاسخ‌داده شده		
ماده ۶ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام آمار درخواست‌های اطلاعات و تعداد پاسخ داده شده و رد شده.			تعداد درخواست‌های رد شده	آمار اطلاعات درخواستی از سوی کاربران	۸
				متوسط حجم اطلاعات ارائه شده		
ماده ۶ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام متوسط حجم اطلاعات ارائه شده و زمان رایه اطلاعات برای هر عنوان اطلاعات.			زمان رایه اطلاعات برای هر عنوان اطلاعات		
				اطلاعات منتشر شده		
ماده ۶ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام گزارش آمار اطلاعات منتشر شده و میزان بازدید از آن.			میزان بازدید از اطلاعات		

جدول ۶: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های درخواست اطلاعات

حوزه راهنمایی، اطلاعات رسانی و آگاهی رسانی

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجش		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
تبصره ماده ۵ قانون	انتشار و اعلان عمومی و آگاهی رسانی از طریق رسانه‌های همگانی درباره اطلاعاتی که متضمن حق و تکلیف برای مردم است.			اعلان عمومی در ویگاه اعلان عمومی از طریق سامانه پیامکی اعلان عمومی از طریق شبکه‌های اجتماعی	انتشار و اعلان عمومی برای اطلاعاتی که متضمن حق و تکلیف برای شهروندان هستند	۱
ماده ۱۲ قانون	موسسات عمومی موظفند از طریق واحد اطلاع رسانی سالانه گزارشی درباره فعالیت‌های آن موسسه در اجرای این قانون به کمیسیون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات ارائه دهند.			ارائه نسخه کتاب الکترونیک و گزارش الکترونیک نسخه وبی قابل جستجوی گزارش سالانه	گزارش سالانه	۲
ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸	درگاه الکترونیک موسسات مشمول قانون، باید، راهنمایی لازم برای دسترسی متقاضیان اطلاعات را در اختیار آنان قرار دهد.			راهنمای متنی برخط راهنمای تصویری برخط راهنمای صوتی برخط راهنمای برخط همزمان	راهنمای درخواست اطلاعات	۳

جدول ۷: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های راهنمایی، اطلاعات رسانی و آگاهی رسانی

حوزه نشر اطلاعات

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجه		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
ماده ۲ قانون	در اختیار قرار دادن اطلاعات عمومی که قانون مدعی برای انتشار آنها ندانسته باشد در حوزه اختیارات مؤسسه.			نشر اطلاعات در وبگاه نشر اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی نشر اطلاعات در سامانه‌های پستی الکترونیک	نشر اطلاعات عمومی موضوع قانون	۱
ماده ۵ قانون	اطلاعات موضوع قانون بدون تبعیض در دسترس مردم قرار دارد.			تبعیض در ارائه اطلاعات وجود دارد تبعیض در ارائه اطلاعات وجود ندارد	ارائه بدون تبعیض اطلاعات موضوع قانون	۲
ماده ۲ قانون	در اختیار قرار دادن اطلاعات عمومی که قانون مدعی برای انتشار آنها ندانسته باشد در حوزه اختیارات مؤسسه.			انتشار اطلاعات عمومی در وبگاه مؤسسه انتشار اطلاعات عمومی در شبکه‌های اجتماعی انتشار اطلاعات عمومی در سامانه‌های پیامکی	ارائه اطلاعات عمومی موضوع قانون	۳
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار شرح وظایف و الزامات قانونی.			شرح وظایف و الزامات قانونی.		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار قوانین و مقررات حاکم بر فعالیت‌های مؤسسه.			قوانین و مقررات حاکم بر فعالیت‌های مؤسسه	انتشار اطلاعات عمومی مرتبط با مؤسسه	۴
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار ساختار سازمانی و وظایف هر پست تا پایین‌ترین سطح سازمانی.			ساختار سازمانی و وظایف هر پست تا پایین‌ترین سطح سازمانی.		

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجش		مقیاس	شاخص	ردیف
ماده ۷ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام و انتشار فهرست کلیه مدیران سازمان به همراه تلفن ثابت و رایانه (ایمیل) سازمانی ایشان.	وجود ندارد	وجود دارد	فهرست کلیه مدیران سازمان به همراه تلفن ثابت و رایانه (ایمیل) سازمانی ایشان		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام و انتشار فهرست و امکان دسترسی به کلیه نهادهای تابعه و بالادست.			قرار دادن پیوند خارجی نهادهای تابعه و بالادست در وبسایت		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام و انتشار صفحه اعلام اعتراض به فعالیت‌های مؤسسه، واحد تابعه یا کارکنان (ایجاد سامانه دریافت تلفنی یا پیامکی یا رایانه (ایمیل) داخلی برای اعلام اعتراض ضروری است).			صفحه اعلام اعتراض به فعالیت‌های سازمان، واحد تابعه یا کارکنان (وجود سامانه دریافت تلفنی یا پیامکی یا رایانه (ایمیل) داخلی برای اعلام اعتراض)		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام و انتشار طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای مؤسسه به همراه گزارش آخرین وضعیت پیشرفت آنها.			ارائه اطلاعات اقتصادی (از جمله طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای مؤسسه به همراه گزارش آخرین وضعیت پیشرفت آنها)		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام و انتشار صفحه اعلام نیازمندی‌های مناقصات و مزایده‌ها و اعلام آخرین وضعیت آنها.			ارائه اطلاعات مربوط به نیازمندی‌های مناقصات و مزایده‌ها و آخرین وضعیت آنها		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام و انتشار شناسنامه کلیه خدمات قابل ارائه مؤسسه به همراه متولی پاسخگویی هر خدمت.			شناسنامه کلیه خدمات قابل ارائه مؤسسه به همراه متولی پاسخگویی هر خدمت		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرائی قانون	اعلام و انتشار فرآیند ارائه هر خدمت به همراه کلیه نیازمندی‌های مربوط.			فرآیند ارائه هر خدمت به همراه کلیه نیازمندی‌های مربوط		

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجش		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار زمان‌بندی ارایه خدمات و فهرست و شیوه دسترسی به کارکنان پاسخگوی خدمات.			زمان‌بندی ارایه خدمات و فهرست و شیوه دسترسی به کارکنان پاسخگوی خدمات		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار اعلام شیوه‌های ارایه خدمت در صورت برون‌سپاری از طریق دفتر پیشخوان خدمات و تعهدات ایشان.			شیوه‌های ارایه خدمت در صورت برون‌سپاری از طریق دفتر پیشخوان خدمات و تعهدات ایشان		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار ایجاد صفحه راهنمای پیش‌خوان و سؤالات مکرری که از مؤسسه شده و پاسخ‌های مربوط.			صفحه راهنمای پیش‌خوان و سؤالات متداول		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار ایجاد صفحه پیگیری خدمت یا درخواست اطلاعات به همراه اطلاعات فرآیند طی شده برای ارایه خدمت.			صفحه پیگیری خدمت یا درخواست اطلاعات به همراه فرآیند طی شده برای ارائه خدمت		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار گزارش زمان‌هایی که پیش‌خوان جهت بروزرسانی با مسایل فنی از دسترس خارج می‌شود یا شده است.			اعلام زمان‌های عدم دسترسی به دلیل بروزرسان و مسائل فنی		
ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون	اعلام و انتشار اطلاعات مربوط به وظایف مؤسسات عمومی مشمول قانون که مطابق قوانین و مقررات کشور ارایه آن الزامی است.			اطلاعات مرتبط با وظایف مؤسسات عمومی مشمول قانون که ارائه آنها الزامی است.		
ماده ۱۰ قانون	انتشار سالانه اطلاعات عمومی شامل عملکرد و ترازنامه.			انتشار ترازنامه مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی	انتشار سالانه اطلاعات عمومی	۵

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجش		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
				انتشار گزارش عملکرد مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
				انتشار اهداف مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
				انتشار وظایف مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
				انتشار سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
ماده ۱۰ قانون	انتشار سالانه اطلاعات عمومی شامل اهداف، وظایف، سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها و ساختار.			انتشار ساختار سازمانی مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
ماده ۱۰ قانون	انتشار سالانه اطلاعات عمومی شامل روش‌ها و مراحل انجام خدماتی که مستقیماً به اعضای جامعه ارائه می‌دهد.			انتشار روش‌ها و مراحل انجام خدمات مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
ماده ۱۰ قانون	انتشار سالانه اطلاعات عمومی شامل سازوکارهای شکایت شهروندان از تصمیمات یا اقدامات آن مؤسسه.			انتشار سازوکارهای شکایت شهروندان از تصمیمات مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
ماده ۱۰ قانون	انتشار سالانه اطلاعات عمومی شامل انواع و اشکال اطلاعاتی که در آن مؤسسه نگهداری می‌شود و آیین دسترسی به آنها.			انتشار انواع و اشکال اطلاعاتی که در مؤسسه نگهداری می‌شود و منبع قانونی ندارد در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجش		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
ماده ۱۰ قانون	انتشار سالانه اطلاعات عمومی شامل اختیارات و وظایف مأموران ارشد خود.			انتشار برخط آیین و شیوه دسترسی به اطلاعات مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی انتشار اختیارات و وظایف مأموران ارشد مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
ماده ۱۰ قانون	انتشار سالانه اطلاعات عمومی شامل تمام سازوکارها یا آیین‌هایی که به وسیله آنها اشخاص حقیقی و حقوقی و سازمان‌های غیردولتی می‌توانند در اجرای اختیارات آن واحد مشارکت داشته یا به نحو دیگری موثر واقع شوند.			انتشار سازوکارهای مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی و سازمان‌های غیردولتی در اجرای وظایف و اختیارات مؤسسه در وبگاه و دیگر کانال‌های مجازی		
ماده ۵ قانون	اطلاعات موضوع قانون در دسترس مردم قرار دارد.			دسترسی تحت وب به اطلاعات	دسترسی پدیدآور کردن اطلاعات موضوع قانون	۶
				دسترسی از طریق سامانه‌های پیامکی		
				دسترسی از طریق شبکه‌های اجتماعی		

جدول ۸: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های نشر اطلاعات

حوزه زیرساختی، ارتباطات و امنیت

ماده مرتبط	متن ماده قانونی	سنجش		مقیاس	شاخص	ردیف
		وجود ندارد	وجود دارد			
تبصره ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی قانون	امکان استفاده از امضای الکترونیک: در صورت تأمین زیر ساخت کلیه عمومی، امضای این اسناد نیازمند مراجعه حضوری نیست.			وجود دارد	امضای الکترونیک	۱
ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی قانون	امکان استفاده از ابزارهای دسترسی و ارتباطی نظیر تلفن، رایانه یا تلفن همراه خود با مؤسسه مربوط ارتباط برقرار کنند.			وجود ندارد		
				ارتباط تلفنی	برقراری ارتباط از طریق ابزارهای متنوع ارتباطی	۲
				ارتباط برخط		
				ارتباط پیامکی		
				ارتباط در شبکه‌های اجتماعی		
ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی قانون	مؤسسات مشمول قانون موظفند از طریق درگاه خود یک امکان ارتباطی امن و قانونی برای انحام رویه‌های اداری برقرار کنند.			امکان ارتباطی امن	برقراری ارتباط مطمئن برای رویه‌های اداری	۳
				امکان ارتباطی قانونی		
ماده ۲ آیین‌نامه	ذخایر اطلاعاتی مذکور در ماده (۷۷) این آیین‌نامه را از سال اول ابلاغ این تصویب‌نامه به تدریج طی سه سال به صورت رقومی تبدیل و با رعایت قوانین و مقررات مربوط در دسترس کاربران در سطوح مختلف قرار دهند.			وجود دارد	رقومی بودن اطلاعات	۴
				وجود ندارد		

جدول ۹: گروه شاخص‌ها و مقیاس‌های زیرساختی، ارتباطات و امنیت

روش پایش و مراحل و پیامدهای پایش (رتبه‌بندی، اصلاح روندها و فرایندها)

روش پایش

مرحله نخست عملیاتی، تدوین فهرست کاملی از وب‌سایت‌ها است که قرار است پایش روی آنها انجام شود. پس از تائید و تصویب لیست، پایش بر اساس روشی که در ادامه ارائه شده است بر روی وب‌سایت‌ها انجام می‌شود.

کمی‌سازی شاخص‌های کیفی، یکی از ح‌ساس‌ترین اقداماتی است که در این طرح انجام شده است. همانطور که جداول شاخص‌ها و مقیاس‌ها در فصل قبل نشان می‌دهد، پایش وب‌سایت‌ها به شکلی برنامه‌ریزی شده است که همه شاخص‌ها بر اساس مقیاس‌های کمی اندازه‌گیری شوند. نکته مهم در کمی بودن مقیاس‌ها این است که در همه موارد مقیاس‌ها به صورت دوگانه و به صورت پاسخ‌های بله - خیر، وجود دارد - وجود ندارد یا مانند آن تنظیم شده‌اند. با این حال، لازم است به یاد داشته باشیم که مقیاس‌ها از نظر وزن، برابر نیستند و نسبت به یکدیگر از ارزش یکسانی برخوردار نیستند. بنابراین، در مرحله بعد، وزن‌دهی به مقیاس‌ها نیز ضرورت دارد.

به سادگی می‌توان جداول شاخص‌ها را در قالب فرم‌های اچ‌تی‌ام‌ال طراحی کرد و ورود دیتا به دیتابیس را از ابتدا دیجیتالی و اتوماتیک برنامه‌نویسی کرد. بدیهی است در این حالت، محاسبه امتیازات و تعیین رتبه و همه محاسبات ریاضی دیگر نیز به صورت خودکار انجام می‌شود. بنابراین، مراحل پایش، پس از تائید و تصویب شاخص‌ها به ترتیب عبارتند از:

۱. تهیه لیست کامل از وب‌سایت‌های عمومی دولتی
۲. تصویب و تائید نهایی فهرست وب‌سایت‌های عمومی دولتی

۳. وزن‌دهی به شاخص‌ها، مقیاس‌ها و کدگذاری آنها

۴. طراحی گرافیکی پلت‌فرم پایش

۵. تبدیل جداول شاخص‌ها و مقیاس‌ها به فرم‌های اچ‌تی‌ام‌ال

۶. پایش وب‌سایت‌ها بر اساس فرم

۷. رتبه‌بندی (کلان و تعیین نمره خرد)

نکته: طراحی داشبورد و پلت‌فرم تخصصی از نظر کاربرپسندی، راحتی استفاده، دسترس‌پذیری و گرافیک اهمیت دارد و قبل از توسعه آن، هم سازوکار گرافیکی و هم الگوریتم‌های تعاملی آن تنظیم خواهد شد.

پیامدهای پایش

در طراحی سازوکار پایش فوق، پیش‌بینی شده است خروجی‌های طرح، کاربردی بیش از رتبه‌بندی و توصیف صرف وضعیت وب‌سایت ارائه بدهند. به عبارت دیگر، اهمیت الگوریتم پلت‌فرم پایش راجع به همین کارایی است. بنابراین مجموعه خروجی‌ها و پیامدهای طرح را می‌توان موارد زیر دانست:

۱. رتبه‌بندی عمومی و تخصصی

رتبه‌بندی وب‌سایت‌ها (هم رتبه‌بندی کلان و هم رتبه‌بندی موضوعی) را بایستی به عنوان اولین و ساده‌ترین خروجی طرح تلقی کرد. با این حال، این رتبه‌بندی، به این دلیل که قابلیت ارائه اطلاعات توصیفی جامعی راجع به همه شاخص‌های کلان و خرد را دارد، به خودی خود، از اهمیت به سزایی برخوردار است. گزارش‌گیری از لیست خام در قالب حرفه‌ای و گرافیکی، بدون نیاز به طراحی مجدد فرم، حاصل برنامه‌نویسی تخصصی امکان‌پذیر خواهد بود.

۲. عیب‌یابی (تشخیص)

یکی از اولین کاربردهای پلت‌فرم مورد نظر، قابلیت عیب‌یابی^۱ سیستماتیک آن است. الگوریتم‌های پلت‌فرم، قابلیت تشخیصی دارند و می‌توانند میزان مطلوبیت یا نامطلوب بودن هر شاخص را برای

¹ Diagnosis

هر وبسایت تعیین نمایند. عملیات تشخیصی اولین مرحله عملیاتی برای توسعه وبسایت است. لازم به ذکر است این تشخیص عیب بر اساس آخرین تغییرات فناورانه فضای مجازی و با توجه به روندهای جاری و آینده آن خواهد بود و به علاوه از قابلیت انعطاف‌پذیری بالایی برای اعمال تغییرات مورد نیاز بر اساس توسعه فناوری‌های وب در جهان و انطباق وبسایت‌های دولتی با آن برخوردار است.

۳. گزارش‌گیری تحلیلی

براساس پیش‌بینی‌های طرح، دو مجموعه گزارش تحلیلی از پلت‌فرم پایش قابل استخراج است. اول، گزارش‌های تحلیلی مقایسه‌ای راجع به وضعیت وبسایت‌ها در هر شاخص هم به صورت کمی و درصدی و هم به صورت استدلالی و تحلیلی. به عنوان مثال، از طریق این گزارش می‌توان دریافت چند درصد از وبسایت‌های عمومی دولتی در ایران گزارش سالیانه ارائه می‌دهند. طبقه‌بندی و مقایسه می‌تواند به صورت لایه‌ای در بین همه وبسایت‌ها، در بین وبسایت‌های زیرمجموعه یک وزارتخانه یا مجموعه وبسایت‌های زیرمجموعه یک سازمان ویژه انجام شود.

نوع دوم گزارش‌های تحلیلی، گزارش‌های تخصصی و تفکیکی برای هر سطح تحلیلی (یک وبسایت خاص یا مجموعه وبسایت‌های یک وزارتخانه) است. به عبارت دیگر، می‌توان وضعیت یک وبسایت از نظر مطلوب بودن یا نامطلوب بودن در شاخص‌ها و همچنین تحلیل دلایل عدم توفیق را از طریق این محصول دانست. گزارش‌گیری بر اساس مکانیسم تعاملی و با قابلیت منعطف پیش‌بینی می‌شود که بر اساس نیاز کاربر، بتوان نسبت به ارائه خروجی متناسب با نیاز اقدام کرد.

۴. مشاوره و توصیه تخصصی

حاصل همه خروجی‌ها و محصولات فوق، دست‌یافتن به مجموعه توصیه‌های تخصصی، دقیق، کاربردی و با قابلیت پیاده‌سازی است. لازم به ذکر است، فرایند عیب‌یابی، گزارش‌گیری تخصصی و توصیه تخصصی، تماماً به صورت اتوماتیک و مبتنی بر الگوریتم انجام می‌شود. در عین حال،

کاربر این امکان را دارد که نسبت به تعیین مولفه‌های مورد نیاز در گزارش یا تمرکز بر حوزه خاصی از توصیه تخصصی، دست به انتخاب بزند. این مشاوره قادر است علاوه بر ارائه توصیه لازم، فرایند و مراحل رفع اشکال را نیز ارائه نماید.

منابع

عاملی، سعیدرضا. (منتشر نشده). از سواد رسانه ای تا سواد اینترنتی - سطوح مختلف سواد و نگاهی به سواد اینترنتی شهروندان ایرانی.

محسنی آهویی، ابراهیم. (۱۳۸۵). بررسی تطبیقی سایت تامین اجتماعی ایران با سایت خدمات اجتماعی و خانواده استرالیا و سایت سازمان بین المللی کار: رویکرد دسترس پذیری مبتنی بر مولفه های فنی و محتوایی، در مجموعه مقالات *دانشجویی ارزیابی فضای مجازی/ایرانی*. ۲۰۳-۱۷۷، تهران: انتشارات شورای عالی اطلاع رسانی.

نمک دوست تهرانی، حسن. (۱۳۸۳). حق دسترسی آزاد به اطلاعات و دموکراسی. در فصلنامه رسانه، شماره پیاپی ۵۹: ۴۳-۲۵.

نمک دوست تهرانی، حسن. (۱۳۸۴). مطالعه حق دسترسی آزادانه به اطلاعات و نقش آن در پیشبرد دموکراسی، رساله دکتری دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی تهران، ۱۳۸۴.

Allmer, T. (2010). A Critical Contribution to Theoretical Foundations of Privacy Studies, "Journal of Information, Communication & Ethics in Society", Vol. 9, 2, pp. 83-101.

Andrew Puddephatt, A. (2005). Freedom of Expression, The essentials of Human Rights, Hodder Arnold Publications.

Andrew, T. S. (2008), Laying the groundwork: Considerations for a charter for a proposed global civil society forum, in Walker, James W. St.G.; Thompson, Andrew S., *Critical mass: the emergence of global civil*

- society, Ontario, Canada: The Centre for International Governance Innovation and Wilfried Laurier University Press.
- Buckingham, D. (2006). 'Defining digital literacy – What do young people need to know about digital media?', *Nordic Journal of Digital Literacy*, 2006, no. 4, pp. 263–276.
- Dictionary of Computer and Internet Terms. (2003). Barron's Business Guides (8 ed.). Hauppauge, New York: Barron's Educational Series.
- Gnanasambandam, C.; Sprague, K. & Huskins, M. (2014). Next-generation IT infrastructure. McKinsey & Company.
- Goodfellow, R. (2011). 'Literacy, literacies and the digital in higher education', *Teaching in Higher Education*, vol. 16, no. 1, pp. 131–144.
- Hinrichsen, J. & Coombs, A. (2014). The five resources of critical digital literacy: a framework for curriculum integration. *Journal of Research in Learning Technology*. Retrived at 20. Jan 2016. Online at http://www.researchinlearningtechnology.net/index.php/rlt/article/view/21334/pdf_1
- Information Disclosure Statement. Retrived at 22 Jul 2016 [Online] at <http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/s609.html>
- Kahn, R. & Kellner, D. (2005). 'Reconstructing technoliteracy: a multiple literacies approach', *E-Learning and Digital Media*, vol. 2, no. 3, pp. 238–251.
- Livingstone, S. (2004). 'Media literacy and the challenge of new information and communication technologies', *Communication Review*, vol. 1, no. 7, pp. 3–14.
- Mahlum, T. (2012). Company vs. Employee Ownership of Social Media Assets". Law.com. Retrieved 27 November 2012.
- Mathias, K. & Andrew, M. (2005). Human Rights in the Digital Age. Routledge Publications.
- Merges, R. P., Menell, P. S. & Lemley, M. A. (2006) Intellectual Property in the Technological Age, 3rd ed.; Aspen Publication.
- Moeller, S. D.; et al. (2006). Openness & accountability: a study of transparency in global media outlets. *Studies* (International Center for Media and the Public Agenda (ICMPA)).

- Random House Webster's Unabridged Dictionary (2. ed.,). (2004). New York [u.a.]: Random House.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.
- Rockley, A., Kostur, P. & Manning, S. (2003). *Managing Enterprise Content: A Unified Content Strategy*. New Riders Publications.
- Siraj, M. (2010). Exclusion of Private Sector from Freedom of Information Laws: Implications from a Human Rights Perspective. *Journal of Alternative Perspectives on Social Sciences* 2 (1): 211–226.
- Street, B. (2003). 'What's 'new' in new literacy studies? critical approaches to literacy in theory and practice', *Current Issues in Comparative Education*, vol. 5, no. 2, pp. 77–91.
- Tavani, H. (2008). Informational Privacy: Concepts, Theories, and Controversies, in Kenneth Himma and Herman Tavani, eds., *The Handbook of Information and Computer Ethics* (Hoboken: Wiley), pp. 131-164.
- The National Archive. (2016). Human Rights: 1500-1760 - Background. [Nationalarchives.gov.uk](http://www.nationalarchives.gov.uk). Retrived at 22 Jul 2016 [Online] at <http://www.nationalarchives.gov.uk/humanrights/1500-1760/>
- Adam, A. & Kreps, D. (2006). Enabling or disabling technologies? A critical approach to web accessibility, *Information Technology & People*, Volume 19, Number 3, 2006, pp. 203-218(16).
- Hackett, S.; Parmanto, B. & Zeng, X. (2005). A retrospective look at website accessibility over time, *Behaviour and Information Technology*, Volume 24, Number 6, Number 6/November-December 2005, pp. 407-417(11)
- Ingram, D. (1971). Concept of Accessibility: Search for an operational form, <http://permanent.access.gpo.gov/lps13138/www.fhwa.dot.gov/>
- Eymeri, J. M.; Lenk, K.; Nielsen, M. M. & Traunmüller, R. (2006). "eGovernment in Europe: The State of Affairs", Editor: Christine Leitner, Head of the eEurope Project Management Secretariat, EIPA (NL).
- Hill, R. (2006). Designing Accessible Web Sites, College of Engineering, <http://engineering.ucdavis.edu/>

مرکز پژوهش
سیاست‌های فضای مجازی
دانشگاه تهران

دبیرخانه
کمیسیون انتشار و
دسترسی آزاد به اطلاعات